

Стратегія інноваційного розвитку сільського господарства

У статті розглядаються альтернативні моделі інноваційного розвитку сільського господарства. Визначені параметри оптимального міжгалузевого балансу сільськогосподарської продукції і продовольства Кіровоградської області до 2015 року.

стратегія, сільське господарство, продовольчий комплекс, інноваційний розвиток

Перша теза. Регіональна економіка Кіровоградської області завжди буде відзначатися потужним аграрним сектором в АПК України. До цього керівництво області зобов'язує наявність значного обсягу сільськогосподарських ресурсів, зокрема земельних угідь – це 1,8 млн. гектарів, що відповідає 9 місцю в Україні. У цьому секторі працювало 145 тис. працівників, 2599 селянських фермерських господарств, 197 тис. господарств населення.

Друга теза. У результаті реформування АПК не тільки не досягнуто сталого ефективного розвитку, а й відкинуто цей розвиток на багато років назад. За обсягами валової продукції область у 2003 р. займала лише 12 місце, втратили робочі місця майже 100 тис. працівників сільськогосподарських підприємств. Процеси деструкції охопили природні ресурси й фізичний капітал. Особливо великих втрат зазнали галузі тваринництва, де область займає 20 місце в Україні.

Третя теза. Оцінки соціально-економічні наслідки трансформації продовольчого комплексу області, як і соціального розвитку села є негативними. Дослідженнями виявлено зв'язок між показниками скорочення кількості населення і якості харчового раціону: по білку коефіцієнт кореляції становить 0,652; вуглеводам – 0,669; енергії – 0,589. Від нестачі продуктів тваринного походження особливо страждають діти.

Четверта теза. Сільське господарство й продовольчий комплекс області не відповідає суспільним оцінкам екологічної ефективності. Втрата поголів'я ВРХ може привести до втрати органічних добрив, гумусу у ґрунтах, а насичення структури посівних площ технічними культурами, зокрема соняшника, – до втрат родючості ґрунтів.

Висновок. Сільське господарство в АПК має ознаки системної кризи. Інноваційному шляху розвитку з урахуванням раціональної структури сільського господарства і продовольчого комплексу області немає альтернативи. До вирішення проблеми є багато підходів, але альтернативними, на наше переконання, є лише два. Перший пропагує почуття власності як рушійну силу розвитку й ринок землі як механізм реалізації задуму. Цю модель можна образно побудувати таким чином, що коняка (менеджменту) стоїть позаду воза. Така модель розвитку не має перспективи, а віз не поїде. Другий підхід, який ми називаємо інноваційно-ресурсним, віддає перевагу моделям розвитку Річардсона з мультиплікатором й акселератором. Такий підхід ставить коняку попереду воза власності. Для цієї схеми нами запропоновано відмовитись від ринку землі на користь ринку земельно-майнових комплексів, якими

виступають спеціалізовані господарства товарного рослинництва й тваринництва. У цій моделі коняка підприємництва відіграє чільну роль на рівні окремих господарств, яких у районах області має бути критична кількість, що підтримує конкурентне середовище. На рівні ПК області найважливішим є саме формування оптимальної кількості спеціалізованих господарств, прозорої системи ринку, зокрема закупок кінцевої продукції всього ПК.

Проблеми й загрози. Основна проблема на шляху інноваційного розвитку полягає у наступному. Кіровоградська область, як і більшість областей України, не може створити достатнього ринкового попиту на продовольство, щоб стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції. За кількістю населення область у 2015 р. займатиме 20 місце в Україні. Через те, внутрішній ринок не стимулюватиме виробництво і альтернативи експортно-орієнтованій моделі розвитку обласного продовольчого комплексу також немає.

Переваги менеджменту на мезорівні продовольчого комплексу області. Професор Паризького університету Едмонд Маленво визнає в економіці три речі: покупець, продавець і між ними ціна. Регіональна економіка на відміну від цього визначення повинна трактувати так: сукупність продавців, сукупність покупців, а між ними – система цін. Основна ідея Уільяма Ізарда полягає у тому, щоб регіональна економіка не рахувала собівартість окремих підприємців, не переймалася їх витратами й проблемами, а будувала таку систему економічних відносин, які оптимізуються за сумою цін продажів, нормами факторних доходів й платежами у бюджет регіону. Основна відмінність галузевого й регіонального підходів полягає у тому, що регіон має право на природну ренту, частка якої оподатковується, що регіон визнає заробітну плату найманих працівників доходами на фактор праці, який також є податковим полем, що регіон має право на частку прибутку з фізичного капіталу підприємців. За такою схемою сума доходів (виручка) галузей ПК не формується, а розподіляється за факторами. Як казав Давид Рікардо, з чого складається на те і розпадається. Факторами виробництва є земля, праця й капітал, а факторними доходами – рента, оплата праці й прибуток.

Економічний механізм розвитку. Основна ідея проекту – розвиток регіонального менеджменту, тобто управління міжсекторними економічними зв'язками, які базуються на ресурсних моделях. Ринок земельно-майнових комплексів виключає можливість формування лендлордів британського типу. Конкурсний підхід при ліцензуванні підприємництва. Сертифікація виробництва. Гарантування доступу до ринку. Такі складові європейського законодавства, які на відміну від вітчизняного не захищають товаровиробника, а встановлюють систему узгодження цін й доходів до початку посівної кампанії, а не в процесі.

Конкурентоспроможність. Багато розмов з цього приводу є простим дилетанством. Система спеціалізованих господарств є безумовно конкурентноздатною за визначенням моделі господарювання.

Дослідження показують, що зернове господарство повинно бути рентабельним при використанні 400-500 га в той час, як картоплярство або овочівництво – навіть на 20 гектарах. Молочне скотарство в розвинутих країнах ЄС має високу ефективність навіть при утриманні 20-60 корів на площі з розрахунку 1 га на одиницю поголів'я. Американські моделі є більш крупними, але основне – це суспільні вимоги до використання природного й продуктивного потенціалу генетичних об'єктів.

Наведемо приклад з практики Кіровоградської області. Що утворилося на палітрі сільськогосподарського простору області після реформування (рис.1).

Точки розсіювання адміністративних районів в координатах надходження коштів з розрахунку на 1 га угідь: в рослинництві від 600 до 1000 грн.; у тваринництві –

від 150 до 350 грн. Стартові умови структуризації сільського господарства є такими, що ціна і цінність земель сільськогосподарського призначення є різною. Ціна може виявитися низькою, а тому привабливою для шахрайства. Навпаки, потенційна цінність – висока в умовах, що середнє покриття на одиницю площі сільськогосподарських угідь буде зростати разом зі зростанням продуктивності галузей.

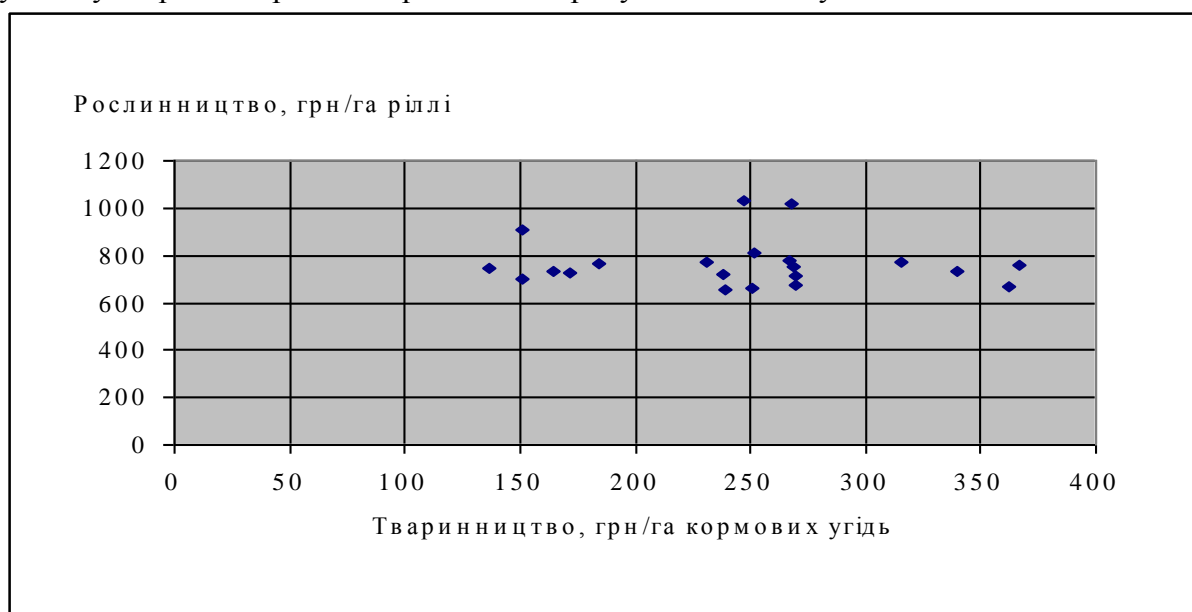

Рисунок 1 – Адміністративні райони за рівнем цінового покриття угідь у рослинництві й тваринництві

Оптимізація розвитку і розміщення сільськогосподарського виробництва на рівні області є альтернативою моделям трьох максимумів академіка Василя Сергійовича Немчинова. Метою розвитку не може бути хижачке використання природних ресурсів, а тому аграрна політика має бути жорсткою до порушників екологічної безпеки.

Очікувані результати. Кіровоградська область має всі підстави для формування експортно-орієнтованого розвитку за моделями економічного зростання з мультиплікатором. Варіант оптимального міжгалузевого балансу показує, що на експорт може пропонуватися продовольче й фуражне зерно, насіння олійних культур (таблиця 1).

Таблиця 1 – Параметри оптимального міжгалузевого балансу сільськогосподарської продукції і продовольства Кіровоградської області до 2015 р.*

Показник	Насіння	Корми	Фонд споживання селян	Внутрішній оборот, разом	Ринок роздрібний	Експорт і запаси	Обсяг ВП
Зерно продовольче	122	0	48	171	65	1000	1235
Зерно фуражне	122	496	0	618	0	1000	1618
Корми	61	493	0	554	0	0	554
Овочі та картопля	306	103	56	465	75	0	540
Цукровий буряк	49	0	0	361	0	0	361

Продовження таблиці 1

Олійні	31	0	0	282	0	0	282
Олія	0	0	9	9	12	100	121
Цукор	0	0	17	17	22	0	39
Молоко	0	56	174	229	232	0	462
ВРХ на м'ясо	0	0	16	16	21	0	37
Свині на м'ясо	0	0	15	15	21	0	36
Яйця	0	0	128	128	171	0	298

*Власні дослідження

Потенційним інтегратором виробництва в межах АПК області є між секторні організації, завдання яких реалізувати синтетичний ефект розвитку. З боку сільського господарства МГБ доповнюється стратегічними заходами сертифікації й контрактації, спеціалізації та поглиблення спеціалізації господарств товарного землеробства й тваринництва, що дозволяє підвищити інтенсивність виробництва за методом припустимих темпів 1,5-2,5 до базового року.

Список літератури

1. Лисецький А.С. Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз. – К.: Оріяни, 2005. – 374 с.;
2. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Кіровоградської області на період до 2015 року. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 202 с.

В статье рассматриваются альтернативные модели инновационного развития сельского хозяйства. Определенные параметры оптимального межотраслевого баланса сельскохозяйственной продукции и продовольствия Кировоградской области до 2015 года.

In article alternative models of innovative development of an agriculture are considered. Parameters of optimum interbranch balance of agricultural production and the foodstuffs of the Kirovograd area till 2015 are determined.